Monika Stawicka

HAVE YOU GOT A TAPE-RECORDER? – CZYLI JAK POMÓC UCZĄCYM SIĘ JĘZYKÓW OBCYCH PRZYGOTOWAĆ SIĘ DO CZĘŚCI USTNEJ EGZAMINÓW JĘZYKOWYCH. PROPOZYCJA ĆWICZENIA

Umiejętność mówienia w języku obcym wydaje się świadczyć o umiejętności posługiwania się tym językiem. To właśnie działanie językowe odzwierciedla osobowość mówiącego, jego sposób rozumowania i ogólną wiedzę o świecie. Mówienie w języku obcym jest zatem oczywistym celem większości uczących się i nauczających. Cel ten jest jednak trudny do osiągnięcia między innymi dlatego, że wymaga opanowania bardzo wielu umiejętności cząstkowych (*subskills*), które w rezultacie składają się na kompetencje uczącego się w zakresie umiejętności mówienia[1].

Proponowane ćwiczenie dotyczy umiejętności nie tylko bardzo trudnej do nauczania i uczenia się, lecz chyba jeszcze trudniejszej do oceniania, biorąc pod uwagę liczbę czynników wpływających na jakość wypowiedzi ustnej, zwłaszcza w sytuacji egzaminacyjnej. Artykuł opisuje konkretne, praktyczne działanie ukierunkowane na doskonalenie umiejętności mówienia. Poniżej podaję opis ćwiczenia z jego możliwymi rozszerzeniami oraz komentarz.

1. Opis ćwiczenia

Cel: indywidualne przygotowanie studentów do części ustnej egzaminu językowego, ze zwróceniem szczególnej uwagi na wymowę, realizację zadania językowego określonego instrukcją, ogólne wrażenie, jakie mówiący robi na słuchającym, podnoszenie świadomości językowej studenta (i nauczyciela) przez wprowadzenie elementu samooceny.

[1] Do umiejętności cząstkowych można na przykład zaliczyć: opanowanie wymowy i intonacji, umiejętność doboru rejestru, słownictwa, rozumienie innych uczestników interakcji etc.

Poziom: każdy poziom kompetencji językowej studentów przygotowujących się do odpowiadającego temu poziomowi egzaminu z języka obcego, który zawiera element testu ustnego.

Przygotowanie

Faza 1 – **nauczyciel**; podanie instrukcji, 3–5 minut oraz przygotowanie pomocy wizualnych/obrazków, o ile ćwiczenie ich wymaga.

Faza 2 – student; nagranie w domu wypowiedzi ustnej według instrukcji nauczyciela.

Faza 3 – **nauczyciel**; przesłuchanie taśmy i nagranie komentarza, przeciętnie około 10–15 minut w zależności od czasu trwania nagrania studenta i doświadczenia nauczyciela.

Faza 4 – student; ponowne przesłuchanie swojego nagrania oraz bezpośrednio po nim następującego komentarza nauczyciela.

2. Metoda

Przedstawione poniżej fazy ćwiczenia stanowią nie tylko opis metody jego przeprowadzenia, lecz także odzwierciedlają możliwość nowego sposobu komunikacji między nauczycielem a studentem.

Faza 1: Przekazanie niezbędnych informacji

- Nauczyciel podaje dokładne, zwięzłe instrukcje; zaczyna od zapytania studentów, czy posiadają oni magnetofon oraz kasety magnetofonowe, na których ponownie można jeszcze coś nagrać.
- Informuje studentów, że powstaje nowy sposób komunikacji, która będzie przebiegać wyłącznie poza salą lekcyjną i będzie się odbywać tylko za pomocą kasety magnetofonowej lub dyktafonu jako nośnika przekazu.
- Wyjaśnia cel ćwiczenia. Dodaje, że nie jest ono obowiązkowe oraz że studenci nie są ograniczeni terminami końcowymi. Zachęca do wysiłku.
- Określa zadanie – np. porównanie dwóch obrazków – tak jak przy egzaminie FCE czy CAE, czy przedstawienie siebie i swoich zainteresowań – odwołując się do podobnych ćwiczeń wykonywanych w czasie lekcji.
- Zaznacza, że zadanie nie może być czytane lub przerywane, tj. składać się z kilku króciutkich nagrań.
- Wyznacza czas nagrania – np. jedna minuta, tak jak w wypadku części drugiej egzaminu ustnego FCE czy CAE.
- Informuje studentów o tym, co będzie się działo z nagraniami po oddaniu ich nauczycielowi i że te same kasety z nagranym komentarzem nauczy-

ciela zostaną im zwrócone tak szybko, jak to jest możliwe (najlepiej na następnej lekcji).

Faza 2: Nagranie – samodzielna praca studenta w domu

W domu student dokonuje nagrania zadania ustnego, wyznaczonego przez nauczyciela i przekazuje mu kasetę z nagraniem na najbliższych zajęciach.

Faza 3: Ocena i komentarz nauczyciela

Faza 3 to praca nauczyciela, która polega na bardzo uważnym przesłuchaniu kasety, wynotowaniu głównych/większości/wszystkich[2] „niestosowności językowych", a następnie nagraniu komentarza zaraz po wypowiedzi studenta. Komentarz powinien zawierać uwagi natury ogólnej dotyczące wrażenia, które wywarł mówiący, całkowitego/częściowego wykonania zadania, trzymania się limitu czasowego, np. minuty, lub jego przekroczenia. W dalszej części komentarza powinny się znajdować uwagi szczegółowe dotyczące wymowy z przykładami niepoprawnej (uczącego się – opcjonalne) i poprawnej (nauczyciela – konieczne) wymowy, manieryzmów (np. zdecydowanie zbyt częste powtarzanie *OK*, *you know)*, zbyt długich przerw między zdaniami czy niewłaściwie użytych zwrotów lub wyrazów. Ważne jest, aby do krytycznej uwagi czy wyszczególnienia błędów zawsze dodać, tj. nagrać wersję poprawną[3]. Nauczyciel kończy swoją wypowiedź, dziękując uczącemu się za wysiłek, doceniając go i prosząc o dalsze nagrania. Następnie nauczyciel oddaje kasetę tak szybko, jak to jest możliwe, kładąc ją przed właścicielem, ale nie robiąc przy tym żadnych komentarzy.

Faza 4: Zapoznanie się studenta z komentarzem nauczyciela

Należy założyć, że kolejną fazą tego ćwiczenia jest ponowne odsłuchanie przez studenta własnego nagrania (zawsze przewijam taśmę na początek nagrania słuchacza) wraz z następującym po nim komentarzem nauczyciela. Jestem pewna, że właśnie ta część nagrania jest słuchana bardzo uważnie.

3. Dalsze sugestie

Ćwiczenie to może zostać wzbogacone przez wykonanie dla studenta dodatkowych materiałów, na których można umieścić niepoprawnie użyte struktury gra-

[2] Odradzam wynotowanie wszystkich błędów z przyczyn praktycznych, psychologicznych i metodycznych. Nauczyciel może na przykład skoncentrować się na błędach typowych dla danego studenta czy/i błędach powtarzających się. Wybór problemów wymagających komentarza nauczyciela pozostaje w jego gestii, ale zależy od celu ćwiczenia.

[3] Na przykład, korygując wymowę, oprócz wytknięcia błędu *We do not pronounce the word świadectwo, certyfikat* /certi'fikeit/, dodajemy też korektę: *but* /sə'tifikət/.

matyczne lub/i wyrazy/frazy źle wymówione, które student powinien umieć samodzielnie poprawić. Ta część zadania sprawdza się zwłaszcza w bardzo małych grupach lub na zajęciach z indywidualnym studentem, na których zawsze istnieje możliwość przećwiczenia wymowy i sprawdzenie, czy i jak korekta błędów została przez słuchacza dokonana.

Inną formą rozszerzenia ćwiczenia jest dostarczenie uczącym się arkusza do samooceny. Zakładając, że nauczający i przygotowujący się do egzaminu ustnego znają kryteria oceny oraz wiedzą, jak przekładają się one na konkretne działania językowe, wystarczy je na arkuszu do samooceny przypomnieć i zasugerować, aby student po przesłuchaniu własnego nagrania próbował ocenić swoją wypowiedź. Na przykład, w wypadku egzaminów Cambridge arkusz samooceny zawierałby następujące kryteria (por. *CAE Handbook for Teachers 2005*, 2005: 63–64):

- gramatyka i słownictwo (*Grammar and Vocabulary*),
- organizacja wypowiedzi (*Discourse Management*),
- wymowa (*Pronunciation*),
- komunikacja (*Interactive Communication*).

Można też dodać kategorię: *ogólne wrażenie/General Impression*, do której komentarz mógłby zawierać uwagi dotyczące realizacji zadania czy kompetencji socjokulturowej uczącego się, jeżeli nauczyciel uzna je za niezbędne, na przykład w wypadku, gdy błędy mówiącego wywołują zdecydowanie negatywne wrażenie.

Przykład arkusza samooceny

Rodzaj egzaminu CAE	Moja ocena	Ocena nauczyciela	Good points & points to improve
Grammar and Vocabulary			
Discourse Management			
Pronunciation			
Interactive Communication			

4. Komentarz

Opisane ćwiczenie proponuję przygotowującym się do części ustnej egzaminów, na przykład Cambridge ESOL[4], lub studentom opracowującym prezentacje ustne materiału fachowego. Umożliwia ono indywidualne podejście do uczącego się, któremu bardzo często nie możemy poświęcić tyle czasu, ile być może należałoby. Ćwiczenie to przede wszystkim związane jest z użyciem języka mówionego,

[4] Cambridge ESOL była dawniej znana jako UCLES EFL. Nazwa ESOL – English for Speakers of Other Languages – została przyjęta w 2002 roku.

a zatem także z wymową. Mam wrażenie, że wciąż niedostatecznie wykorzystuje się sytuacje wielokrotnie nadarzające się w sali lekcyjnej do korygowania błędów, w tym błędów w wymowie w szczególności. Otwarcie kanału komunikacji z indywidualnym studentem poza salą lekcyjną umożliwia baczne przyjrzenie się jego sposobowi używania języka obcego, wymowie i korektę takich „nieścisłości", których w klasie być może nawet nie zauważylibyśmy.

Nie chodzi tu bynajmniej o wypracowanie takich cech, jak bezwzględna płynność czy całkowite pozbycie się indywidualnych manieryzmów, gdyż nie są one cechami charakterystycznymi dla języka mówionego[5]. Chodzi natomiast o wymowę i intonację, które w praktyce umożliwią studentowi interakcję pojmowaną tu jako logiczną, zrozumiałą wymianę/interakcję/rozmowę (*meaningful interaction*) z innym użytkownikiem danego języka. Jak powiedział H.G. Gadamer: „Kto mówi językiem niezrozumiałym dla nikogo poza nim, nie mówi w ogóle. Mówić to mówić do kogoś".

Ćwiczenie opisane w niniejszym artykule wykorzystuję do przygotowania studentów do konkretnych egzaminów, to jest w sytuacji, gdy kryteria oceny są znane i dość precyzyjnie określone, ale narzucone. Wydaje się jednak, że możliwe jest użycie go także w przypadku testów ustnych konstruowanych przez nas samych stosownie do naszych potrzeb. Przygotowując taki test, powinniśmy pamiętać o mówieniu jako czynności interaktywnej, a więc osadzonej w pewnym kontekście kulturowym i sytuacyjnym, w której gramatyka i słownictwo rządzi się innymi prawami niż w wypadku języka pisanego.

Należy również wspomnieć, iż istotnym warunkiem sukcesu rozumianego tu jako wiele nagranych przez studentów kaset z ich własnymi wypowiedziami jest wypracowanie zwyczaju mówienia na zajęciach w języku obcym. Thornbury, w książce *How to Teach Speaking* (Thornbury 2005: 131), mówi o kulturze mówienia w klasie w języku obcym, *a culture of speaking*, podkreślając, że uczący się staną się bardziej pewni swoich umiejętności językowych, jeśli nauczyciel wprowadzi zwyczaj/kulturę używania języka obcego w klasie jako obowiązującego standardu, tym samym czyniąc środowisko uczącego się *a talking classroom*, czyli klasą, w której się mówi w języku obcym. Dobre porozumienie z grupą i wysoka motywacja uczących się także warunkują sukces. Wysoko motywowani uczący się często zdarzają się w grupach egzaminacyjnych. Nie należy się jednak spodziewać, że cała ucząca się grupa podejmie wyzwanie. W mojej pracy zdarzały się grupy, w których połowa i więcej uczestników przyniosło kasety przynajmniej raz, bywały też grupy, w których jedna osoba co tydzień przynosiła kolejne nagranie (czasami nawet „ulepszoną" wersję poprzedniego nagrania, po mojej korekcie); bywały grupy, które w ogóle nie podejmowały wyzwania.

O tym, że nie jest to zadanie proste i bezstresowe, świadczyły czasami dodatkowe komentarze nagrane na kasecie po polsku tuż po nagraniu właściwym: „To

[5] Aby uzyskać więcej informacji na temat języka mówionego w aspekcie oceny, zob. Luoma, 2004.

jest do niczego, ale trudno", *Is my English that bad?* Jest dla wszystkich oczywiste, że ucząc się języka obcego, dobrze jest przełamać się, ośmielić, oswoić ze swoim głosem mówiącym w obcym języku, nagrać się w tym języku, a następnie to nagranie odważnie i uważnie odsłuchać. Już na wstępie jesteśmy w stanie sami zauważyć różne własne błędy, więc nagrywamy jeszcze raz. Na tym właśnie polega „wartość dodana" tego ćwiczenia.

5. Na zakończenie

Nasza rola, tj. rola nauczyciela, w fazie 1 ćwiczenia sprowadza się do podania zwięzłej instrukcji. Zwykle zaczynam tę instrukcję, mówiąc: *Have you got an old audio tape, a tape-recorder and a bathroom? A bathroom... to go there with this tape and a tape-recorder, lock yourself in so as not to disturb your family and record a few words?* Gdy ten kanał komunikacji pozalekcyjnej zostanie otwarty, pozostaje już tylko czekać na pierwszą oddaną nam kasetę. A potem faza 3. No cóż... bierzemy swój stary magnetofon (kasetę już mamy), zamykamy się w łazience, aby nie przeszkadzać naszej rodzinie i... sięgamy po słownik. Czy to możliwe, że czasownik *contrast*... akcentuje się na pierwszej sylabie?...
Enjoy!

PS. Oczywiście magnetofon nie musi być stary, a zamiast siedzieć w łazience na brzegu wanny możemy wygodnie usiąść przy biurku...

Bibliografia

Certificate in Advanced English. Handbook for Teachers 2005, 2005. Cambridge: UCLES, 63–64.
Luoma S., 2004. *Assessing Speaking*, Cambridge: CUP, 9–27.
Thornbury S., 2005. *How to Teach Speaking*. Essex, England: Pearson Education Limited.